Marlena Płonka, Roman Tylżanowski

Bariery i efekty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw zlokalizowanych w gminie Pełczyce

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 49/1, 293-303

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI
WYDZIAŁ NAUK EKONOMICZNYCH I ZARZĄDZANIA

Studia i Prace WNEIZ US
nr 49/1 2017

STUDIA I MATERIAŁY

DOI: 10.18276/sip.2017.49/1-24

Marlena Płonka*
Instytut Badań nad Innowacjami i Przedsiębiorczością
Roman Tylżanowski**
Uniwersytet Szczeciński

BARIERY I EFEKTY DZIAŁALNOŚCI INNOWACYJNEJ PRZEDSIĘBIORSTW ZLOKALIZOWANYCH W GMINIE PEŁCZYCE

Streszczenie

Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja efektów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie gminy Pełczyce, a także wskazanie kluczowych czynników ograniczających wprowadzanie innowacji w tych podmiotach. Identyfikacja efektów i barier działalności innowacyjnej pozwala w sposób przemyślany, logiczny i systemowy zrozumieć mechanizmy nią rządzące i sformułować ogólne ramy dla podejmowanej w gminie Pełczyce aktywności innowacyjnej. Wyniki badań zaprezentowano w postaci rankingu wskazań badanych przedsiębiorstw.

Słowa kluczowe: działalność innowacyjna, bariery, efekty

* Adres e-mail: mplonka@centrum.stargard.pl.
** Adres e-mail: romtyl@poczta.onet.pl.

Wprowadzenie

W społeczeństwie opartym na wiedzy procesy gospodarcze wymagają określonej stymulacji stanowiącej synergiczny układ biznesowej przedsiębiorczości, naukowej innowacyjności oraz dynamicznej kreatywności. Wspomniana kreatywność w zakresie implementacji wiedzy i wyników badań w celu opracowania nowych wyrobów, usług, technik i technologii oraz rozwiązań systemowych przekłada się na poziom konkurencyjności przedsiębiorstw, regionów oraz krajów (Świadek, 2011, s. 60). Podstawowym instrumentem zapewniającym utrzymanie pozycji konkurencyjnej są zatem wprowadzane innowacyjne rozwiązania (Jasiński, 2006, s. 40).

Posługując się definicją zaprezentowaną przez Główny Urząd Statystyczny (2013, s. 29), na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto definicję przedsiębiorstwa innowacyjnego. Zgodnie z nią przedsiębiorstwo innowacyjne to takie, które w badanym okresie wprowadziło na rynek co najmniej jeden nowy lub ulepszony produkt. Według kryterium stopnia nowości, J. Gordon (1978, s. 31) rozróżnił innowacje będące nowością w skali światowej, kraju bądź działu przemysłu lub przedsiębiorstwa. Ponieważ badaniem zostały objęte zarówno przedsiębiorstwa przemysłowe, jak i handlowe i usługowe, na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto, że:

- innowacyjne przedsiębiorstwo przemysłowe to takie, które w badanym okresie wprowadziło na rynek przynajmniej jedną innowację produktową lub procesową (nowy lub istotnie ulepszony produkt bądź nowy lub istotnie ulepszony proces),
- innowacyjne przedsiębiorstwo handlowe to takie, które w badanym okresie wprowadziło na rynek przynajmniej jedną zmianę w zakresie działalności handlowej,
- innowacyjne przedsiębiorstwo usługowe to takie, które w badanym okresie wprowadziło na rynek co najmniej jedną nową usługę.

Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja efektów działalności innowacyjnej przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie gminy Pełczyce, a także wskazanie kluczowych czynników ograniczających wprowadzanie innowacji w tych podmiotach.

1. Charakterystyka grupy badawczej oraz przyjęte założenia

Bariery i efekty działalności innowacyjnej zidentyfikowano dla przedsiębiorstw prowadzących swoją działalność w gminie Pełczyce, zlokalizowanej w województwie zachodniopomorskim.

Badaniem objęto wszystkie podmioty (318), które posiadały status aktywnych lub zawieszonych. Wszystkie te podmioty gospodarcze zostały poinformowane o możliwości wzięcia udziału w procesie ankietowania. Informacja o możliwości wypełnienia ankiety, na podstawie której zbierano dane niezbędne do przeprowadzenia badania uwarunkowań działalności innowacyjnej przedsiębiorstw zarejestrowanych na terenie gminy Pełczyce, zamieszczono na stronie internetowej Urzędu Miasta i Gminy w Pełczycach, na ogólnie dostępnych tablicach ogłoszeń w mieście Pełczyce i okolicznych miejscowościach. Do przedsiębiorców wysyłano ankiety wraz z listem przewodnim z prośbą o wzięcie udziału w badaniu, a dodatkowo w proces badawczy mocno zaangażowane były władze gminy, a także pracownicy Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej oraz Urzędu Miasta i Gminy w Pełczycach. Ostatecznie udało się zebrać 32 wypełnione ankiety, co stanowiło ponad 10% wszystkich (318) zarejestrowanych podmiotów gospodarczych.

Badanie zostało przeprowadzone w latach 2015–2016, a bazowało na informacjach dotyczących działalności prowadzonej przez przedsiębiorstwa w latach 2012–2014.

Wyniki badań oparto na rankingu wskazań badanych przedsiębiorców, którzy oceniali wagę badanych zjawisk, tj. ograniczeń działalności innowacyjnej oraz efektów podejmowanych i realizowanych przez przedsiębiorstwa działań w obszarze innowacji. Im częściej było wskazywane dane zjawisko przez respondentów, tym wyższą zajmowało ono pozycję w rankingu. Przedsiębiorcy w badaniu wskazywali, z uwzględnieniem hierarchii ważności, na następujące bariery, które ich zdaniem stanowią istotne ograniczenie dla aktywności innowacyjnej: brak własnych środków finansowych, brak zewnętrznych źródeł finansowania, wysokie koszty innowacji, niskie kwalifikacje personelu, brak informacji na temat innowacji, brak informacji na temat rynków, trudności w kooperacji, dominująca pozycja innego przedsiębiorstwa, niepewny popyt. W badaniu efektów działalności innowacyjnej brano pod uwagę: zwiększenie asortymentu, wejście na nowe rynki, poprawę

jakości, zwiększenie elastyczności produkcji, zwiększenie zdolności produkcyjnych, obniżenie jednostkowych kosztów pracy, ograniczenie jednostkowej materiało- i/lub energochłonności produkcji, ograniczenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego, wypełnienie przepisów i norm.

2. Ograniczenia i efekty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw zlokalizowanych w gminie Pełczyce

Główny Urząd Statystyczny prowadzi cykliczne badanie uwarunkowań działalności innowacyjnej, które publikuje w dokumencie *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw*. W dziale pt. „Przeszkody dla działalności innowacyjnej przedsiębiorstw" oraz „Cele innowacyjne przedsiębiorstw" zebrane dane porównywane są w układzie regionalnym i krajowym. Ich analiza pozwala na określenie celów (efektów), jakie zamierzają osiągać podmioty gospodarcze podczas realizacji strategii innowacyjnej, jak i wskazuje, jakim ograniczeniom podlegają działania innowacyjne. Z wielu badań dotyczących warunków podejmowania przez przedsiębiorstwa działalności innowacyjnej wynika, że do zasadniczych barier w tym zakresie należą w pierwszym rzędzie (Świadek, 2007, s. 100; Płonka, 2013, s. 38):

- wysokie koszty innowacji,
- niewystarczające środki finansowe w przedsiębiorstwie,
- trudny dostęp do środków finansowych ze źródeł zewnętrznych.

Za mniej istotne przyczyny uznaje się:

- trudności w znalezieniu partnera,
- brak informacji dotyczącej nowych technologii i skali zapotrzebowania na innowacje,
- niska świadomość przedsiębiorców co do alternatywnych sposobów pozyskiwania kapitału.

Przegląd wyników badań wskazuje na jeszcze inne przyczyny, m.in. brak potrzeby podejmowania działalności innowacyjnej, koncentracja uwagi na bieżącej działalności oraz ograniczenia mentalne. Te ostatnie mają swój wyraz w (Płonka, 2013, s. 38):

- braku zaufania i niechęci do podejmowania wspólnych inicjatyw,
- strachu przed przejęciem tajemnic firmy,

– obawach związanych ze współpracą z dużymi firmami, które mogą wymuszać obniżkę cen i kosztów,
– obawach o ochronę własności intelektualnej.

Czynniki utrudniające wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach podzielono na trzy grupy:

– ekonomiczne: brak własnych środków, brak zewnętrznych źródeł finansowania, koszty innowacji,
– związane z wiedzą: kwalifikacje personelu, brak informacji na temat innowacji,
– rynkowe: brak informacji na temat rynku, trudności w kooperacji, dominujące przedsiębiorstwo, niepewny popyt.

W badaniu przeprowadzonym na pełczyckich przedsiębiorstwach, za czynniki najbardziej utrudniające wprowadzanie innowacji respondenci uznali w kolejności: niepewny popyt, brak własnych środków, brak zewnętrznych źródeł finansowania, wysokie koszty.

Poddając analizie wybrane grupy czynników ograniczających aktywność innowacyjną można stwierdzić, że czynnik rynkowy (niepewny popyt) znalazł się na pierwszym miejscu, natomiast czynniki ekonomiczne (brak własnych środków, brak zewnętrznych źródeł finansowania, wysokie koszty wprowadzania innowacji) na drugim.

Tabela 1. Ranking czynników utrudniających wprowadzanie innowacji w pełczyckich przedsiębiorstwach

Czynniki utrudniające wprowadzanie innowacji	Ranga wskazań
Brak własnych środków finansowych	2
Brak zewnętrznych źródeł finansowania	3/4
Koszty innowacji	3/4
Kwalifikacje personelu	5
Brak informacji nt. innowacji	6/7/8/9
Brak informacji nt. rynków	6/7/8/9
Trudności w kooperacji	6/7/8/9
Dominująca pozycja innego przedsiębiorstwa	6/7/8/9
Niepewny popyt	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Wśród ograniczeń działalności innowacyjnej, najwięcej przedsiębiorstw wskazało na niepewny popyt. Przedsiębiorcy, mając świadomość, że proces innowacyjny może być długotrwały i kosztowny, a w dodatku nie zawsze kończy się sukcesem w postaci wdrożenia nowych rozwiązań i wygenerowaniem nowych produktów, często odkładają lub rezygnują z podjęcia działalności innowacyjnej i ponoszenia na nią nakładów. Obawa przed tym, że nowy produkt nie znajdzie nabywców, może paraliżować aktywność innowacyjną przedsiębiorstw.

Trudności finansowe, w tym wysokie koszty związane z prowadzeniem działalności innowacyjnej powodują, że przedsiębiorstwa nie zawsze mogą sobie pozwolić na wdrażanie innowacyjnych przedsięwzięć. Przedsiębiorstwa, dostrzegając problem finansowania i wdrażania rozwiązań innowacyjnych albo rezygnują z kosztownych innowacji w całości, albo realizują je w ograniczony sposób, czy to wydłużając cały proces w czasie, czy też stosując tańsze rozwiązania, które w konsekwencji nie muszą prowadzić do spektakularnych sukcesów innowacyjnych.

Efekty działalności innowacyjnej wskazują na kierunek rozwoju nowych produktów od strony ich celowości. Do efektów innowacyjnych zaliczono trzy grupy rozwiązań:

- dotyczące produktów: zwiększenie asortymentu, wejście na nowe rynki, poprawa jakości produktów,
- dotyczące procesów: poprawa elastyczności produkcji, zwiększenie zdolności produkcyjnych, obniżka jednostkowych kosztów pracy, ograniczenie materiało- i energochłonności jednostkowej,
- inne: zmniejszenie szkodliwości oddziaływania na środowisko naturalne, wypełnienie przepisów, norm i standardów.

W przeprowadzonym badaniu respondenci za główne efekty wprowadzania innowacji uznali poprawę jakości, zwiększenie asortymentu, zmniejszenie kosztów pracy czy wejście na nowe rynki. Są to główne cele, jakie zamierzają osiągnąć przedsiębiorcy w wyniku podejmowanej przez nich działalności innowacyjnej.

Badane przedsiębiorstwa przy realizacji przedsięwzięć innowacyjnych oczekują głównie poprawy jakości produktów (1. miejsce w rankingu wskazań) i rozszerzenia oferowanego asortymentu (2. miejsce w rankingu wskazań). Uznanie tych efektów za kluczowe, z jednoczesnym imperatywem realizacji założonych celów, może korzystnie wpłynąć na poprawę pozycji konkurencyjnej pełczyckich przedsiębiorstw.

Tabela 2. Ranking efektów realizacji przedsięwzięć innowacyjnych w pełczyckich przedsiębiorstwach

Efekty realizacji przedsięwzięć innowacyjnych	Ranga wskazań
Zwiększenie asortymentu	2
Wejście na nowe rynki	4
Poprawa jakości	1
Zwiększenie elastyczności produkcji	8/9
Zwiększenie zdolności produkcyjnych	6/7
Obniżenie jednostkowych kosztów pracy	3
Ograniczenie jednostkowej materiało- i/lub energochłonności produkcji	6/7
Ograniczenie zanieczyszczenia środowiska naturalnego	8/9
Wypełnienie przepisów i norm	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

3. Wnioski z przeprowadzonych badań

Analiza wyników przeprowadzonych badań wskazuje, że decyzje o podjęciu realizacji procesu innowacyjnego napotykają na swojej drodze różnorodne ograniczenia. Jeden z najistotniejszych czynników destymulujących ten proces to zbyt wysokie koszty wprowadzania nowych rozwiązań, co w połączeniu z niedostateczną ilością środków własnych i ograniczeniami po stronie zewnętrznych źródeł, uniemożliwia przedsiębiorstwom podejmowanie działań innowacyjnych. Brak dodatkowo informacji na temat potencjalnego popytu utrzymuje ryzyko innowacji na wysokim poziomie. Warto zwrócić uwagę, że czynniki ekonomiczne postrzegane są jako najistotniejsze praktycznie w każdym kraju, bez względu na jego poziom gospodarczy. Wyniki badań podmiotów gospodarczych regionu pełczyckiego wskazują na rynkowy i finansowy charakter głównych barier ograniczających działalność innowacyjną. Podobnie jak w badaniach prowadzonych przez GUS, również i w badaniach pełczyckich podmiotów dostrzec można, że ograniczenia finansowe stanowią istotną barierę dla aktywności innowacyjnej przedsiębiorstw. Oznacza to, że w procesie eliminowania barier można zastosować systemowe rozwiązania, w ramach których wyróżnia się podejście problemowe i regionalne (Piątkowski, Sankowski, 2011, s. 71–72).

Celem pierwszego podejścia jest rozwiązywanie problemów wspólnych dla całej gospodarki, w tym rozwiązania prawne, organizacyjne, finansowe itp. Celem

drugiego jest integrowanie polityki innowacyjnej państwa z polityką interregionalną i dlatego też tak ważne są regionalne strategie innowacji. Aby jednak stworzyć takie lokalne plany działań innowacyjnych, niezbędne jest prowadzenie badań i przygotowywanie analiz z działalności przedsiębiorstw, co czyni się na łamach niniejszego opracowania.

Słabość polskiej polityki innowacyjnej polega na tym, że nie powstały jak dotąd sprawne mechanizmy zachęcające przedsiębiorców do inwestowania w innowacje, dlatego też ich aktywność w tym obszarze jest nadal niesatysfakcjonująca. W polityce brakuje działań promujących podejmowanie współpracy innowacyjnej. Współpraca powinna odbywać się na różnych poziomach: lokalnym, regionalnym, krajowym, a także międzynarodowym. Pozwala ona podmiotom gospodarującym na wymianę wiedzy i doświadczeń, obniżenie kosztów, zmniejszenie ryzyka wprowadzania innowacji. Zadaniem władz lokalnych powinno więc być uświadamianie lokalnych przedsiębiorców o korzyściach płynących z kooperacji innowacyjnej oraz tworzenie korzystnych warunków do nawiązywania kontaktów z innymi podmiotami rynku, w tym np. prowadzenie akcji promujących lokalną przedsiębiorczość.

Nadal zbyt mało uwagi poświęca się zagadnieniom korzystania z usług instytucji pośredniczących w działalności innowacyjnej, które w dużym stopniu mogą przyczyniać się do inicjowania współpracy innowacyjnej, wykorzystania dostępnych źródeł finansowania inwestycji innowacyjnych, tworzenia korzystnych warunków dla przedsiębiorczości. Władze lokalne mogą więc zadbać o to, aby uświadamiać przedsiębiorców o roli, jaką mogą odegrać te instytucje w procesie wdrażania innowacji.

Poza tym napływ i obecność kapitału zagranicznego korzystnie wpływa na wzrost poziomu innowacyjnego przedsiębiorstw i wytwarzanych produktów (usług). Zadbanie o tworzenie zachęt dla zagranicznych inwestycji w regionie stanowić może istotny bodziec dla wzrostu poziomu innowacyjnego regionu.

Ze względu na określone (specyficzne) cechy procesów innowacyjnych, ważną rolę w ich stymulowaniu spełniają samorządy. Powinny one współuczestniczyć w realizacji własnej polityki innowacyjnej dostosowanej do lokalnych uwarunkowań. Od tego zależy możliwość pełnego wykorzystania zakumulowanych w regionie zasobów wiedzy, kreatywności i zdolności przedsiębiorców. Władze lokalne powinny tworzyć plany powiązań z kluczowymi dla regionu partnerami, co jest

szczególnie ważne dla małych i średnich przedsiębiorstw, które z uwagi na ograniczone własne środki finansowe mogą np. pełnić rolę podwykonawców.

Przedsiębiorcy oczekują obniżenia jednostkowych kosztów pracy (3. miejsce w rankingu) w związku z wprowadzaniem innowacji. Stawianie sobie takiego celu może w niedalekiej przyszłości wywołać negatywne reperkusje, bowiem może mieć bezpośredni wpływ na zmiany w wielkości zatrudnienia w firmach. W konsekwencji realizacja takiego celu innowacyjnego może niekorzystnie odbić się na lokalnym rynku pracy, choć z drugiej strony przedsiębiorcy wskazywali, iż w wyniku podjęcia aktywności innowacyjnej oczekują wejścia na nowe rynki (4. miejsce w rankingu wskazań). Realizacja tego ostatniego celu daje szansę na złagodzenie skutków zmniejszania zatrudnienia, bowiem niesie za sobą możliwość utrzymania miejsc pracy w wyniku wchodzenia na nowe rynki i poszerzania tym samym oferty i kręgu odbiorców oferowanych produktów innowacyjnych. Pozostawanie przy dotychczasowych rynkach zbytu często stawia przedsiębiorstwa w biernej i mało elastycznej pozycji w stosunku do zmian, jakie mają miejsce na rynku. Pozytywnym zjawiskiem jest zatem fakt, że przedsiębiorstwa działając głównie na rynku lokalnym mają mimo to aspiracje do wchodzenia na nowe rynki. Oznacza to, że nie koncentrują się głównie na konkurencji intraregionalnej. To stwarza dla nich szanse na przyszłość w postaci możliwości poszerzenia zasięgu sprzedaży ich produktów i zapewnienia sobie na nie popytu.

Podsumowanie

Analiza głównych barier działalności innowacyjnej pełczyckich przedsiębiorstw wykazała, że za najbardziej istotne ograniczenie uznano niepewny popyt. Jednym ze sposobów zapewnienia popytu na oferowane produkty jest dbanie o ich jakość, przy jednoczesnej stałej jej poprawie. Innym rozwiązaniem jest ciągłe dostosowywanie produktów do potrzeb klientów, co może być realizowane w drodze wprowadzania zmian i oferowaniu nowych i ulepszonych produktów, niekoniecznie z jednoczesną rezygnacją z dotychczasowych. W ten sposób firma może zapewnić sobie coraz szerszy asortyment obejmujący „stare" i „nowe" produkty. Jak wykazały badania, pełczyckie przedsiębiorstwa wśród głównych celów działalności innowacyjnej najczęściej wskazywały właśnie na poprawę jakości i zwiększenie asortymentu. Jeśli badane przedsiębiorstwa będą dążyły do realizacji tych celów, na które

wskazywali w badaniu ankietowym, to istnieją duże szanse na eliminowanie głównego czynnika ograniczającego działalność innowacyjną tj. niepewnego popytu.

Jak widać, przedsiębiorstwa wprowadzają nowe rozwiązania przede wszystkim kładąc nacisk w pierwszej kolejności na efekty związane z produktami, w drugiej zaś z procesami, co świadczy o potencjale w ich doskonaleniu. Jednocześnie przedsiębiorcy uznali, że efekty działalności innowacyjnej polegające na obniżaniu jednostkowych kosztów pracy są istotne wśród typowanych. Oznacza to, że czynnik kosztowy odgrywa w badanych podmiotach istotną rolę, co w zestawieniu z czynnikami dotyczącymi produktu (poprawa jakości, zwiększenie produktywności i wejście z produktem na nowe rynki) stwarza szanse na rozwój i utrzymanie się na konkurencyjnym rynku.

Literatura

Gordon, J. (1978). Jak utorować drogę innowacjom. *Życie Gospodarcze*, *31*.

GUS (2013). *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2010–2012*. Warszawa: Urząd Statystyczny w Szczecinie.

Jasiński, A.H. (2006). *Innowacje i transfer techniki w procesie transformacji*. Warszawa: Difin.

Piątkowski, Z., Sankowski, M. (2011). *Procesy innowacyjne i polityka naukowo-techniczna państwa*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza WSEiZ.

Płonka, M. (2013). *Źródła i ograniczenia działalności innowacyjnej przedsiębiorstw przemysłowych – analiza porównawcza dla Ziemi Lubuskiej, Regionu Zachodniopomorskiego i Dolnego Śląska*. W: A. Świadek (red.), *Innowacje przyszłością rozwoju gospodarki*. Cz. I. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe IVG.

Świadek, A. (2007). *Regionalne uwarunkowania kształtowania innowacyjności w przemyśle polskim. Studium badawcze*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

Świadek, A. (2011). *Regionalne systemy innowacji w Polsce*. Warszawa: Difin.

BARRIERS AND EFFECTS OF INNOVATIVE ACTIVITY OF ENTERPRISES IN PEŁCZYCE

Abstract

The aim of this study is to identify effects of innovative activities of enterprises located in Pełczyce and to identify key factors limiting the implementation of innovations in these entities. Identification of the effects and barriers of innovative activity allows for a thoughtful, logical and systematic interpretation of mechanisms that govern it and formulate conclusions and recommendations for innovative enterprises in Pełczyce. Research results were presented using the ranking of the indications of the surveyed enterprises.

Translated by Roman Tylżanowski

Keywords: innovative activities, barriers, effects

JEL codes: O31, O33